

**Дигитално кариерно ориентиране –
предизвикателства и добри практики в образованието**
Десислава Александрова

**Digital Career Guidance –
Challenges and Best Practices in Education**
Desislava Aleksandrova

Abstract:

In the context of a rapidly evolving digital environment, career guidance is taking on new dimensions and requires adaptation to contemporary technological realities. This article presents the role of digital tools in the career guidance process, as well as the main challenges and best practices in their application in education. Digital career guidance is an integral part of modern education and has the potential to support informed career choices. To be effective, it requires a balanced combination of technology, pedagogical approaches, and real-world practical experiences. The development of digital and career competencies should be a priority in the education system.

Keywords: digital career guidance

For contacts: Dr. Desislava Alexandrova, South-West University “Neofit Rilski,” Blagoevgrad, desislava_alexandrova@swu.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

В условията на бързо развиваща се дигитална среда кариерното ориентиране в образованието претърпява съществени трансформации. Данните от PISA 2022 показват, че над 70% от учениците на 15-годишна възраст използват интернет, за да проучват бъдещото си професионално развитие, докато по-малко от половината са имали контакт с кариерен консултант. Тази тенденция ясно очертава изместване от традиционните форми на подкрепа към дигитални ресурси, които заемат все по-централно място в процеса на вземане на решения [4].

Съгласно чл. 180 от Закона за предучилищното и училищното образование, кариерното ориентиране в училищното образование обхваща взаимно допълващи се дейности, включващи информиране, диагностика, консултиране, посредничество и проследяване. Тези дейности имат за цел да подпомогнат учениците в процеса на самостоятелен и осъзнат избор на образование и/или професия, както и да осигурят връзка между училището и пазара на труда [1].

В България кариерните консултанти в системата на училищното образование осъществяват своята дейност основно в рамките на Центровете за подкрепа за личностно развитие. Те предоставят индивидуални и групови консултации, прилагат диагностични инструменти и съдействат за изграждане на кариерни умения у учениците. В работата си прилагат специализирани онлайн тестове, достъпни чрез националния портал за кариерно ориентиране на МОН [3].

Съгласно нормативната уредба, дейности по кариерно ориентиране и консултиране се осъществяват не само от кариерните консултанти, но и от педагогическите съветници и други педагогически специалисти [2].

ИЗЛОЖЕНИЕ

Дигитално кариерно ориентиране – същност и характеристики

В глобален мащаб дигиталните технологии все по-активно се използват за предоставяне на кариерно ориентиране в училищата. Системите за кариерно ориентиране инвестират значителни ресурси в разработването и внедряването на дигитални решения с цел повишаване на ефективността и осигуряване на равен достъп до предоставяните услуги [8].

Дигиталното кариерно ориентиране представлява съвкупност от дейности, инструменти и ресурси, които подпомагат процеса на кариерно развитие чрез използването на информационни и комуникационни технологии. То обхваща онлайн платформи, дигитални тестове, виртуални консултации, както и приложения, базирани на изкуствен интелект. Основната му цел е да разшири достъпа до кариерна информация и да подпомогне учениците в процеса на себепознание и вземане на информирани решения. Въпреки това съвременните анализи подчертават необходимостта от критично осмисляне на ролята на дигиталните технологии, като се отчитат както техните предимства, така и съпътстващите ги предизвикателства при практическото им прилагане [9].

Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) създава Обсерваторията за дигитални технологии в кариерното ориентиране на младежи (ODiCY). Тя представлява платформа с отворен достъп, посветена на използването на дигитални технологии в кариерното образование и ориентиране в началното и средното училище. Целта ѝ е да подпомага международната общност от политици, образователни институции и специалисти по кариерно ориентиране чрез предоставяне на лесен достъп до актуални практики, казуси и анализи, свързани с ефективното разработване, внедряване и използване на дигитални инструменти. Платформата насърчава както разработчиците, така и потребителите на дигитални решения да споделят добри практики и конкретни примери от своята дейност, като по този начин създава среда за обмен на опит и повишаване качеството на кариерното ориентиране в училищата.

Структурата на Обсерваторията е съобразена с потребностите на образователните системи, училищата и специалистите по ориентиране и се основава на идентифицирани от ОИСР показатели за кариерна готовност. Тези показатели обхващат различни форми на кариерно ориентиране, свързани с начина, по който младите хора изследват, преживяват и осмислят своите бъдещи професионални възможности. Значимостта им е потвърдена чрез анализ на национални изследвания, които показват връзка с по-добри дългосрочни резултати по отношение на младежката заетост [10].

Ефективното кариерно ориентиране изисква достъп до структурирана, обективна и актуална информация за образователните и професионалните възможности. Наличието на такава информация подпомага не само индивидуалния избор, но и повишава ефективността на образователните системи. Когато потребителите могат самостоятелно да получават основна информация, кариерните консултанти могат да се фокусират върху предоставянето на задълбочена и персонализирана подкрепа. Добре организирани услуги по кариерно ориентиране подобряват съответствието между търсенето и предлагането на пазара на труда и насърчават равния достъп до възможности.

Чрез преодоляване на ограниченията, свързани със социални, културни и полови фактори, те допринасят за намаляване на неравенствата и за изграждане на по-приобщаващи общества [5].

Предизвикателства пред дигиталното кариерно ориентиране

Въпреки достъпа до кариерна информация в дигиталната среда, Mann & Kettunen (2025) посочват, че изследванията показват противоречива тенденция - вместо да разширят избора си, младите хора все по-често се насочват към ограничен кръг от престижни професии. Тази концентрация на кариерни предпочитания не съответства на реалната структура на пазара на труда, където тези професии заемат сравнително малък дял. Според тях резултатите показват, че наличието на информация не гарантира нейното ефективно използване. Необходимо е учениците да бъдат подпомагани в процеса на критично осмисляне и оценка на кариерните възможности. В този смисъл кариерното ориентиране следва да надхвърля предоставянето на информация и да се насочи към развитие на умения за вземане на решения, както и към изграждане на увереност при планиране на бъдещото професионално развитие. Допълнително предизвикателство според същите автори е, че пред дигиталното кариерно ориентиране стоят въпросите въпросите, свързани с поверителността и защитата на личните данни. Много от използваните платформи събират и обработват значителен обем информация, включително данни за интересите на учениците, техните академични постижения и кариерни предпочитания. Това поражда необходимост от ясно регламентиране на начина на съхранение, използване и защита на тези данни, както и от гарантиране на сигурността и етичността при работа с лична информация [7].

Добри практики в дигиталното кариерно ориентиране

Ролята на изкуствения интелект в образованието и на пазара на труда показва, че той има потенциал да допълва, а не да замества човешките умения. Изкуственият интелект вече се използва в инструменти, които предоставят автоматизирана обратна връзка върху автобиографии, анализират обяви за работа с цел проследяване на тенденциите на пазара на труда, подпомагат анализа в процеса на кариерно ориентиране и дори използват геймификация, за да ангажират младите хора в проучването на кариери. Примери като Cici – чатбот, работещ 24/7 (Обединеното кралство), BECOME Education (Австралия) и Xcelence (Испания) - илюстрират разнообразните начини, по които изкуственият интелект се прилага в кариерното ориентиране. Тези инструменти могат да подпомогнат учениците в по-доброто разбиране на уменията, необходими за различни професии, и тяхното съответствие с личните интереси. Потенциалът на изкуствения интелект надхвърля създаването на автобиографии и търсенето на работа, като той може да играе ключова роля в развитието на дигитални компетентности, необходими за успешна професионална реализация. В условията на нарастваща дигитализация младите хора трябва не само да умеят да използват технологиите, но и критично да оценяват информацията, генерирана от изкуствен интелект, както и да се ориентират в съвременния пазар на труда [6].

Дигиталните инструменти позволяват на учениците да имат достъп до ресурси и информация за различни кариерни пътища със собствено темпо, което улеснява вземането на информирани решения. Съществува потенциал за висока степен на персонализация на кариерното ориентиране, както и за по-голямо приобщаване, включително чрез функции като автоматичен превод, които разширяват достъпа до информация. Уебсайтове за кариерно ориентиране като Careers Portal (Ирландия) и онлайн програми за виртуален трудов опит като Virtual TET (Финландия) са примери за прилагане на технологии в подкрепа на кариерното проучване и практическото ориентиране.

Технологиите се използват и за свързване на ученици с професионалисти чрез виртуални кариерни срещи, провеждани на живо или чрез предварително записани видеа. Въпреки това е необходима допълнителна изследователска работа за сравнение на ефективността на онлайн и присъствените форми на кариерно ориентиране [6].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дигиталното кариерно ориентиране се утвърждава като ключов елемент на съвременното образование, който разширява възможностите за достъп до информация, подкрепа и активно изследване на професионалните пътища. В условията на бързо развиваща се технологична среда то предоставя нови инструменти за взаимодействие между ученици, кариерни консултанти и пазара на труда.

В същото време ефективното им прилагане изисква балансиран подход, който съчетава технологичните възможности с педагогическа експертиза и човешко взаимодействие. Наличието на дигитални ресурси само по себе си не гарантира информиран и устойчив кариерен избор, ако не е съпроводено с развитие на умения за критично мислене, самооценка и вземане на решения.

Предизвикателства като неравен достъп до технологии, защита на личните данни и риск от ограничаване на кариерните предпочитания поставят необходимостта от внимателно планиране и регулиране на дигиталните решения в тази област. Ето защо ролята на специалистите по кариерно ориентиране остава съществена, като те се трансформират от основни източници на информация към фасилитатори на процеса на кариерно развитие.

В заключение, дигиталното кариерно ориентиране следва да се разглежда не като заместител на традиционните подходи, а като тяхно надграждане, което има потенциал да повиши качеството, достъпността и ефективността на кариерната подкрепа в образователната система.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Закон за предучилищното и училищното образование. (2015). Обн. ДВ, бр. 79 от 13 октомври 2015 г.

[2] Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти

[3] Национален портал за кариерно ориентиране <https://orientirane.mon.bg/>

[4] Cedefop (2023). Digital technologies in career guidance for youth: opportunities and challenges. Luxembourg: Publications Office. Available at: https://www.cedefop.europa.eu/files/3098_en.pdf

[5] Cedefop (2024). Digital tools for study and career guidance. Timeline of VET policies in Europe. European Centre for the Development of Vocational Training. Retrieved from: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/timeline-vet-policies-europe/search/48677>

[6] European Commission. (n.d.). Digital technologies and career guidance: Towards equity, efficiency and effectiveness. EPALÉ – Electronic Platform for Adult Learning in Europe. <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/digital-technologies-and-career-guidance-towards-equity-efficiency-and-effectiveness-evolving>

[7] Mann, A., & Kettunen, J. (2025). Digital technologies in career guidance for youth. IAEVG Magazine, 97(August), 10-12. https://heyzine.com/flip-book/IAEVGMagazine_Autumn2025

[8] OECD (2021). Digital Technologies in Career Guidance for Youth: Learning in a Changing World. OECD Education Working Papers, No. 248. OECD Publishing, Paris. Available at: <https://doi.org/10.1787/c9ab23da-en>

[9] OECD (2024a). Digital technologies in career guidance for youth: Opportunities and challenges. OECD Education Policy Perspectives, No. 113, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/c9ab23da-en>

[10] OECD (2024b). Observatory on Digital technologies in Career guidance for Youth (ODiCY). OECD. Available at: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-topics/career-guidance/observatory-on-digital-technologies-in-career-guidance-for-youth-odicy.html>